

Dajemo li pravu informaciju? – Arhivi i korisnici kroz prizmu Zakona o pravu na pristup informacijama, međunarodni skup u okviru Zagrebačkog arhivskog dana, Zagreb, 27. studenoga 2004.

Zagrebačko arhivističko društvo na svoj prvi »Zagrebački arhivski dan« 27. studenoga 2004. organiziralo je stručni skup na temu *Dajemo li pravu informaciju?* i podtemu *Arhivi i korisnici kroz prizmu Zakona o pravu na pristup informacijama*. Skup se održao u prostorijama nove čitaonice Državnoga arhiva u Zagrebu. Osim članova Zagrebačkoga arhivističkog društva skupu su prisustvovali i kolege arhivisti, informacijski specijalisti, bibliotekari, muzealci te gosti iz Maribora, Tuzle, Trsta i Zagreba, sveukupno šezdeset i pet sudionika.

Prof. dr. Peter Pavel Klasinc, arhivski savjetnik, Predstojnik Međunarodnoga instituta arhivskih znanosti Sveučilišta u Mariboru (MIAZ/UM) održao je izlaganje *Opseg informacija koje arhivi raspoređuju u okviru svoje djelatnosti i šire*.

Nakon što je utvrdio da informacije koje arhivi raspoređuju u okviru svoje djelatnosti možemo podijeliti na informacije koje stvaraju i za koje su odgovorni arhivisti i na informacije koje se nalaze u arhivskom gradivu i na koje arhivisti nemaju ili barem ne bi smjeli imati utjecaja, naglasio je da je odgovornost svakoga arhivista, a naročito onoga koji je u stalnom dodiru s javnošću, s korisnicima (u najširem smislu riječi) i s arhivskim kolegama (što je, ili bi morala biti, odgovorna zadaća) posredovati kvalitetne i provjerene informacije.

Mišljenje je dr. Klasinca da se prijenos informacija među arhivima i šire odvija u mnogo većem opsegu nego što smo mi u arhivima toga svjesni te da je u današnjem otvorenom društvu potrebno mijenjati još uvijek učestalo mišljenje da su arhivi takve kulturne ustanove gdje se uvijek nešto skriva.

Namjena prijenosa informacija među arhivima, arhivskim službama i šire jest maksimalno osigurati dostupnost podataka o arhivskom gradivu i iz arhivskoga gradiva. Arhivi moraju biti spremni osigurati informacije za nova i praktična istraživanja koja provode korisnici, naročito s područja heraldike, sfragistike, veksilologije, te za rodoslovna istraživanja, koja su postala modni trend. Ubuduće će se razvoj prijenosa informacija među arhivima i šire odvijati uz što bolje iskorištavanje novih informacijskih tehnologija.

Dr. Miroslav Novak iz Pokrajinskoga arhiva Maribor održao je izlaganje *Razmišljanje o suvremenoj informatici u arhivima – Između Scile i Haribde informacijskih potreba i suvremenog zakonodavstva s arhivističko-informacijskog područja*. Dr. Novak smatra da upravljanje informacijama u suvremenom društvu predstavlja jedno od ishodišta njegove opstojnosti. Arhivi su kao čuvari zapisanih oblika informacija važan čimbenik toga procesa i istodobno karika u lancu mnoštva prijenosa podataka u vremenu i prostoru. Govoreći o suvremenom slovenskom zakonodavstvu, naglasio je da ono omogućuje neposrednu uporabu mnogih podataka koji mogu poslužiti kao informacije građanima pri ostvarivanju njihovih demokratskih prava. Zato postoji zakon koji zajedno s podzakonskim aktima uređuje dostupnost informacija javnoga značenja, a istodobno postoji i zakon koji štiti osobne podatke. Problem se pojavljuje ako oni nisu odgovarajuće interpretirani. S druge strane, Zakon o elektroničkom poslovanju određuje da su imatelji zbirki podataka, znači i arhivi, odgovorni za zlouporabe podataka koje krajnji korisnici uzrokuju zbog neodgovarajućega plasiranja podataka iz arhivskih fondova i zbirki. Takva neusklađena strateška usmjerenja iniciraju pojave različitih afera, kao što je nedavno bila npr. »udbanet«. Još veći problem očekuje se s novim slovenskim arhivskim zakonodavstvom koje predviđa neka nestandardna rješenja na području osiguranja i čuvanja arhivskoga gradiva.

Dr. sc. Jelka Petrak, predsjednica Savjeta sustava znanstvenih informacija, predstavila je projekt *Sustav znanstvenih informacija RH (SZI)*, koji je 1994. pokrenulo Ministarstvo znanosti i tehnologije. Program SZI obuhvaća niz djelatnosti i projekata koji za zajednički cilj imaju stvoriti sustav u kojem će bilo koji član akademske i istraživačke zajednice moći doći do znanstvenih informacija. Jezgru toga sustava čine znanstvene i fakultetske knjižnice koje obrađuju i daju na upotrebu informacije potrebne za rad znanstvenika. Sustav organizira knjižnice u podsustave prema području znanosti. Cilj je programa uspostaviti informacijski sustav koji bi pružao sve potrebne informacije znanstvenicima i pretvoriti knjižnice u informacijska središta koja bi obrađivala podatke te pružala usluge pristupa i traženja informacija za znanstveni i akademski rad.

Mr. sc. Žaneta Baršić-Schneider, načelnica Odjela službene dokumentacije Republike Hrvatske u Hrvatskoj informacijsko-dokumentacijskoj referalnoj agenciji (HIDRA), u izlaganju *Korisnik: mjera dileme »perfekcionizam vs. realitet«* predstavila je moguće vrste korisnika, komunikaciju u procesu rješavanja korisničkoga zahtjeva, etiku rada informacijskoga specijalista te problematizirala pitanje organizacije znanja u realnim uvjetima našega društva. Naglasila je da se pasivnim načinom zakonski regulira mjera dostupnosti informacija u posjedu organa vlasti ukoliko ih građanin samoinicijativno traži, na primjer Zakonom o pravu na pristup informacijama, dok aktivnim načinom država ili bilo koji drugi oblik administrativnoga udruživanja, koji može biti na lokalnoj, područnoj ili međunarodnoj razini, daje svoje dokumente na uvid javnosti u depozitarnim knjižnicama i preko weba (e-government). Osim što je naglasila važnost empatijske komunikacije i ljubaznosti, ukazala je na položaj »službenika za informiranje« prema Zakonu o pravu na pristup informacijama.

Živana Heđbela u izlaganju *Prijenos informacija između arhiva i pismohrana: komunikacija ili monolog »velikog brata«?* analizirala je pravni okvir odnosa arhiva i pismohrana. Istaknula je da na rad pismohrana utječe njihov nizak položaj na hijerarhijskoj ljestvici unutar organizacije, a i nerijetka negativna selekcija službenika. Osim što rad vanjske službe arhiva (obavljanje nadzora) nije standardiziran i reguliran posebnim propisom, i postojeći su propisi terminološki i konceptualno neusklađeni, što dovodi do različitih tumačenja i usporava rad pismohrana i arhiva. Također, nije donesen Opći popis gradiva s rokovima čuvanja. Primijetila je da na web stranicama arhiva nema sadržaja propisanoga Zakonom o pravu na pristup informacijama: kataloga informacija, odluka i mjera, informacija o radu, uključujući podatke o aktivnostima, organizaciji, troškovima rada i izvorima financiranja, informacija o natječaju i natječajnoj dokumentaciji za javne nabave itd. Drži da arhivi još nisu svjesni činjenice kako se građani za gradivo nastalo nakon 1945. vrlo često obraćaju izravno pismohranama i da se čini da arhivi i pismohrane, zasad, nisu spremni na partnerski odnos. Arhivi su u tom (ne)odnosu u poziciji moći, budući da obavljaju nadzor nad pismohranama. Ono što treba spojiti arhive i pismohrane jest temeljni, zajednički cilj – davanje brze i točne informacije.

Silvija Babić iz Hrvatskoga državnog arhiva u svom je izlaganju *Evidencije Odsjeka za nadzor nad pismohranama i Zakon o pravu na pristup informacijama* naglasila da Zakon o pravu na pristup informacijama ne razlučuje jasno odredbe koje se tiču prava na informacije što nastaju radom ustanove u obavljanju ovlasti koje su joj pripisane od informacija koje se tiču samoga funkcioniranja ustanove kao proračunskoga tijela (npr. informacije o troškovima rada, javnoj nabavi ...) te da je način provedbe ovih prava, kako ih je definirao Zakon, više nego upitan. Ukoliko ovaj Zakon stavimo u suodnos sa Zakonom o zaštiti tajnosti podataka, Zakonom o zaštiti osobnih podataka, Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (koji, primjerice, kaže da je gradivo koje bi ugrozilo nacionalnu sigurnost, obranu, međunarodne odnose, održavanje reda i mira te gospodarski interes Hrvatske dostupno tek nakon 50 godina) postavlja se pitanje mjerodavnoga tumačenja odredbi. Osim toga, u primjeni čl. 8. Zakona,

koji se odnosi na slučajeve uskrate informacije »ako postoji osnova sumnje«, mogućnost subjektivna tumačenja izrazito je velika i time kao stvorena za manipulaciju, tim više što nije jasno kako bi se posljedice davanja informacije, koje su opisane u čl. 8., mogle uopće predvidjeti kad ovlaštenik nije dužan navesti razloge traženja informacije. Popis tijela javne vlasti objavljen u NN 146/04 sukladno čl. 3 st. 2 Zakona o pravu na pristup informacijama nepotpun je i nesustavan. Iako je ovaj Zakon, sastavljen na sadašnji način, prilično nepotreban, ne može se zanijekati da sadržava odredbe koje bi arhivistima dugoročno mogle biti korisne.

Josip Špacir, voditelj Odsjeka za poslove pismohrane u Gradskom uredu za opću upravu Grada Zagreba, u izlaganju *Pismohrana Gradskog ureda za opću upravu nakon Zakona o pravu na pristup informacijama* opisao je kako se u praksi primjenjuje Zakon o pravu na pristup informacijama u radu pismohrane u Gradskom uredu za opću upravu Grada Zagreba. Osim što su djelatnici pismohrane, kao i svi drugi javni službenici, u ophođenju s javnošću dužni pridržavati se načela zakonitosti, ravnopravnosti, učinkovitosti, ekonomičnosti, primjerenosti, dosljednosti, objektivnosti, nepristranosti i dostupnosti informacijama, gradske službe ustrojene su i organizirane tako da javnost najbrže dođe do tražene informacije. Osim što se na telefonskoj centrali nalazi služba za informiranje koja stranku upućuje u mjerodavnu službu, postoji i posebna Služba za odnose s javnošću i protokol u Stručnoj službi gradonačelnika i gradskoga poglavarstva.

Služba za odnose s javnošću i protokol uspostavlja komunikaciju s javnošću, organizira konferencije za novinare, intervjue i izvješća, dostavlja informacije elektroničkim i drugim medijima. Posebna pozornost posvećuje se razvijanju i unaprjeđivanju komunikacije s građanima te su postavljeni informacijski stupovi u Gradu, organizirane dežurne službe, telefonske linije, knjige žalbi, sandučići za prijedloge i predstavke građana, a uspostavom web stranice Grada Zagreba ubrzana je elektronička komunikacija gradskih službenika s javnošću. Da bi se što brže i učinkovitije ostvarilo pravo pristupa informacijama na svim lokacijama, postoje prijamne kancelarije, u kojima je moguće neposredno primiti stranku, saslušati je, pružiti joj pomoć u ispunjavanju zahtjeva ili je uputiti na službu koja je mjerodavna za traženu informaciju.

Dr. Valentina Petaroš, nezavisni istraživač za Associazione Dalmata di Storia Patria u Pokrajinskom arhivu Kopar održala je kratko izlaganje *Il mutismo dei documenti*, u kojem je naglasila koliko je povjesničaru istraživaču važno da su dokumenti koje proučava pravilno klasificirani i sređeni, jer tako može prepoznati »genealogiju dokumenata« i utvrditi tijek povijesnoga zbivanja koje istražuje. Preciznom identifikacijom rukopisa filologija može pružiti veliku pomoć u pravilnoj dataciji dokumenta i čitanju njegova sadržaja.

Mladen Paver, voditelj radionice »K svojim korijenima« na Pučkom otvorenom učilištu u Zagrebu opisao je u izlaganju *Rodoslovac – amater na vratima arhiva* način rada rodoslovnih istraživača – amatera. Naglasio je da arhivi unaprjeđuju svoje kontakte s istraživačima genealogija, upućujući korisnike na raspoloživu građu, ponajprije matične knjige. Vrlo korisnima pokazale su se kratke, u obliku letaka tiskane instrukcije. Mikrofilmiranje i digitalizacija matičnih knjiga, izrada aplikacija za unos, pretraživanje i ispis podataka o osobama, stavljanje popisa matičnih knjiga na Internet samo su neki od načina na koji arhivi mogu pomoći rodoslovcima u njihovim istraživanjima.

U završnom dijelu Skupa održan je Okrugli stol (moderatori: Tibor Toth, Štefanija Kasabašić, Branka Molnar), na kojem su doneseni sljedeći zaključci: postojanje Zakona o pravu na pristup informacijama pozitivno je, bez obzira na njegove brojne manjkavosti i slabosti; kod građana treba razvijati svijest o postojanju Zakona; prilikom primjene Zakona nije riječ o dobroj volji državne i ostale administracije, nego je omogućivanje prava na pristup

informacijama Zakonom određena dužnost uprave; korisnici arhivskoga i bibliotečnoga gradiva trebali bi imati pravo na pristup pohranjenom gradivu bez posebnoga obrazloženja, osim kada se to pravo ne može ostvariti zbog Zakonom točno određenih iznimaka; arhivisti bi djelatnike u pismohranama trebali smatrati kolegama i sudionicima u zajedničkom procesu arhivističkoga rada i u praksi, a ne samo u teorijskim raspravama; poželjno je da arhivisti unutar strukovnih udruga formuliraju svoje primjedbe na Zakon i dostave ih odgovarajućim službama. I na kraju, ne treba postavljati pitanje »dajemo li pravu informaciju?«, već se arhivi/arhivisti trebaju upitati »dajemo li informacije s kojima raspolažemo na način kako to korisnicima najbolje odgovara«.

Branka Molnar